

Posudek oponenta na disertační práci Mgr. Michaely Vítečkové Vliv rodinných vztahů na vývoj identity jedince

Posuzovaná disertační práce se věnuje tématu, které se promítá do celé řady společensko vědních přístupů, z nichž zřejmě nejvýznamnějšími jsou různé psychologické koncepce – osobnostní, sociální, vývojové či humanistické. S pojmem identity se pracuje také v sociologických a antropologických koncepcích, jako je teorie rolí, dramaturgický přístup či různé interpretativní sociologické výklady. Stranou nezůstávají ani různé filozofické koncepce, které identitu vztahují ve větší míře obecnosti k širokým souvislostem člověka v aktuálním světě. V oblasti pedagogických věd je téma identity spojováno především s různými personalistickými teoriemi. Tímto jistě ne zcela úplným výčtem uvádím svoje posouzení disertační práce Mgr. Michaely Vítečkové především z toho důvodu, abych zdůraznila, jak je téma, kterému se rozhodla věnovat, aktuální a současně v náhledech různých autorů a přístupů proměnlivé. A současně, jak velkou práci si uložila.

K jejímu zvládnutí přistoupila tradičním způsobem, dělí tedy svou disertaci na teoretickou a empirickou část. Nejprve několik poznámek k teoretické části, která je rozsáhlá a je rozčleněna do tří logicky uspořádaných kapitol.

V úvodní části první kapitoly je postupně vymezován ústřední pojem identity v různých koncepcích, přístupech a souvislostech, aby byl následně uspořádán do systematického přehledu, který nabízí dva v práci uvedení autoři, a to Bačová a Kroger. Z Bačové je převzata jen tabulka o různých konceptuálních rámcích (s. 16), v nichž je v psychologii analyzován pojem identita, ovšem bez dalšího komentáře a vysvětlení. Výklad na následujících stranách (17 až 33) je organizován podle Krogerova členění na historické, socio-kulturní, vývojové a postmoderní náhledy na identitu. Zejména u prvního z těchto náhledů, tedy historického, mně napadá otázka, do jaké míry se jedná o překlad zmíněného autora a do jaké míry se jedná o skutečně náročným způsobem samostatně zpracované téma autorkou. Platí-li druhá verze, potom je to výsledek velmi hodnotný, platí-li první verze, potom by to v textu mělo být uvedeno (v této pasáži nejsou žádné odkazy na použité literární zdroje). Za důležité, vzhledem k metodě narativní analýzy použité v empirické sondě, považuji zařazení subkapitoly o identitě jedince jako příběhu a o autenticitě našich příběhů. Tím si autorka, i když to explicitně nezmiňuje, teoreticky připravuje půdu pro použití právě této kvalitativní výzkumné metody.

Druhá kapitola je cele věnována prezentaci různých psychologických teorií na téma identita, její vývoj, utváření, její stádia apod. Je přehledná, jasná, významnou měrou se opět opírá o Krogera. Možná by bylo výhodné, vzhledem k tomu, že posuzovaná disertační práce má spadat do okruhu pedagogických prací, uvést v závěru alespoň základní shrnutí toho, jaké „pedagogické vzkazy“ všechny tyto teorie o vývoji identity (obzvláště v adolescenci) přinášejí.

Jestliže tématem disertační práce je vliv rodiny na utváření identity člověka, potom je kapitola nazvaná „utváření identity jedince v kontextu rodinných vztahů“ logicky obsahovým vrcholem celé práce. Je tomu tak i fakticky. Pomineme-li dobře zpracovanou první část, která je věnována historickému exkurzu do vývoje rodiny, je hlavní část kapitoly založen na systematické interpretaci rodiny, jež je v detailním a přehledném výkladu dovedena do jednotlivých vztahů – partnerských, rodičovských, sourozeneckých. Také výklady k dalšímu tématu, které je v této kapitole rozvíjeno, tedy téma komunikace a s ní související jevy, je sepsáno zajímavě a čtivě.

K této třetí kapitole je připojen závěr teoretické části práce, který je stručnou rekapitulací toho, co bylo řečeno v předcházejících výkladech. Zde, vedle tohoto shrnutí, postrádám jasně

formulovaná teoretická východiska pro empirickou část práce. Protože, přísně vzato, teoretické výklady umístované do prací tohoto typu by měly být především otevřením si cesty k následujícímu, tedy k uchopení problému empirickým způsobem.

Empirická sonda je založena na kvalitativní metodologii, konkrétně narativní analýze. V jejím úvodu jsou zformulovány obecné principy utváření identity jedince v rodině. Tyto principy ale zcela nekorespondují s těmi aspekty, které jsou uvedeny ve shrnutí teoretické části práce, což vidím jako konkrétní doklad toho, co jsem napsala v předcházejícím odstavci, tedy málo zřetelné propojení s teoretickými východisky, jež jsou potom přetaveny do výzkumných otázek empirického výzkumu. K metodologickému postupu mám několik dílčích poznámek: Výzkumná sonda neumožňuje činit obecně platné závěry nikoli proto, že má omezený rozsah, ale proto, že to prostě neumožňuje použítá metodologie. Takže to není záležitost „reprezentativity vzorku“ (s. 143), ale záležitost metody. Zajištění validity prostřednictvím opětovné reflexe autorských interpretací respondenty je dobrý postup, ale ve výsledcích o něm není žádná zmínka. Metoda narativní analýzy je založena na tom, že se autorsky interpretují příběhy respondentů. Hledá se to, co vlastně neřekli, řekli jinak, hledá se příběh, který je „za“ explicitně formulovaným příběhem. V tomto případě jsou jednotlivé interpretace rozhovorů vedeny správně. Otázkou zůstává, jaké pravidelnosti byly v těchto interpretacích nalezeny. Lze tedy vytvořit „nový interpretační příběh“?

Z formálního hlediska je disertační práce na odpovídající úrovni, byť s několika spíše drobnými výhradami. Objevuje se občasné nedohlédnutí na syntaktickou správnost, interpunkci, vyšínutí z vazby apod. U disertační práce za zbytečné považuji také používání autorského plurálu. Celý výzkumný projekt je popisován překvapivě v budoucím čase (např. na s. 116 se referuje v budoucím čase o již minulém).

Práce je opatřena dostatečně rozsáhlým seznamem českých a anglicky psaných pramenů, k nimž se ale v samotném textu odkazuje jen sporadicky. Typickou ukázkou je celá 3. kapitola.

Mám několik podnětů k rozpravě o disertační práci Mgr. Michaely Vítěčkové. Navrhuji, aby se autorka vyjádřila zejména k následujícím tématům, jež považuji za zásadní:

- Jak charakterizuje svůj metodologický postup jak v teoretické, tak v empirické části práce?
- Jakým způsobem vztahuje výsledky svého výzkumu k teoretickým východiskům? Co se autorka v tomto smyslu ze svých výsledků dozvěděla?
- Jak vztahuje svoje výsledky k výchovným tématům spojeným s utvářením identity?
- O dobrém výzkumu se říká, že na jeho konci by měla vzniknout sada nových výzkumných otázek. Jaké otázky napadají autorku?

Disertační práci Mgr. Michaely Vítěčkové doporučuji k obhajobě.

V Brně 14. 12. 2006

Doc. PhDr. Milada Rabušicová, PhD.
Ústav pedagogických věd Filozofické fakulty MU